

Hrob ze starší doby římské z Prahy-Nových Butovic

An Early Roman Period inhumation burial from Prague-Nové Butovice

Katarína Petriščíková

Abstrakt

V průběhu záchranného archeologického výzkumu Muzea hlavního města Prahy v letech 1986–1987 na polykulturní lokalitě v Nových Butovicích byl odkrytý kostrový hrob muže ze starší doby římské. V podélné hrobové jámě s kamenným závalem spočívala v natažené poloze na zádech, kostra dospělého jedince, orientovaná hlavou směrem k V.

Hrobová výbava ležela u pravé ruky jedince a tvořila ji bronzová spona s očky typu Almgren 45b a železný nůž s mírným obloukovitým ostřím.

Na základě analýzy nálezů lze celek datovat do horizontu tzv. klasických (českých) spon s očky stupně Ř B1b, tj. 20/30–50/70 po Kr.

Abstract

In the course of rescue research of the Museum of the Capital City of Prague in the years 1986–1987 on polycultural location in Nové Butovice was uncovered inhumation burial of man from the Early Roman period. The skeleton of an adult laying stretched in the supine position in longitudinal grave pit with a stone cave, oriented towards his head to the East. Burial equipment was located at the right hand of the individual and consisted of bronze Eye fibula type Almgren 45b and iron knife with a slight arched blade. Based on the analysis of findings can be dated back to the so-called classical (Czech) Eye fibula phase B1b, i.e. 20/30–50/70 AD.

Klíčová slova: starší doba římská – kostrový hrob – spona s očky – železný nůž – antropologický rozbor

Key words: Early Roman Period – skeleton grave – Eye fibula – iron knife – anthropological analysis

Hrob ze starší doby římské z Prahy-Nových Butovic

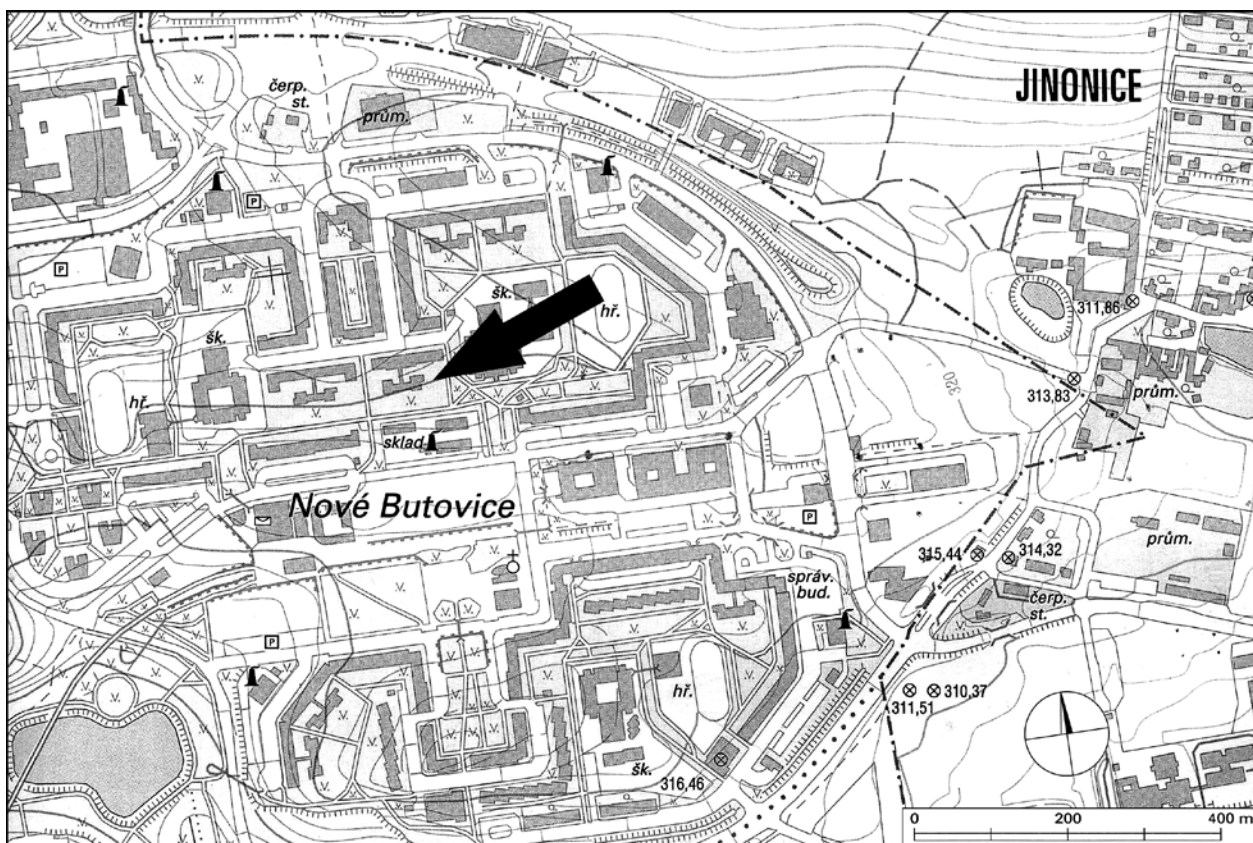
V souvislosti s výstavbou pražského sídliště Jihozápadní Město od konce 70. let minulého století na území vymezeném přibližně obcemi Jinonice, Řeporyje a Stodůlky, docházelo k záchraně a dokumentaci památek z různých období pravěku i rané doby dějinné. Majoritní část výzkumů dané oblasti provádělo Muzeum Hlavního města Prahy pod vedením M. Fridrichové, J. Havla a J. Kováříka (*Havel – Kovářík 1988*, 176).

Rozlehlý areál výstavby nového sídliště byl rozdělen na několik stavebních parcel, na kterých současně probíhaly záchranné archeologické akce. Dílčí výsledky výzkumů byly částečně publikovány, zbytek je postupně zpracováván.

V letech 1986–1987 proběhla již 10. etapa výzkumů a pozornost se soustředila hlavně do prostoru obytného komplexu Nové Butovice (plocha stavby 4. 18, parc. č. 1294, 1295, k. ú. Stodůlky), který zahrnoval plochu více než 30 ha. Areál je vymezený ulicemi Blatného, Dominova, Mezi školami a Petržílkova), střed zkoumané plochy v souřadnicích GPS 50°3'6.525"N, 14°20'41.813"E; *obr. 1*).

Lokalita se rozkládala na mírném návrší obtékaném z jihu Prokopským potokem. Již na základě starších nálezů bylo možné soudit, že jde o oblast nesmírně bohatou na pravěké osídlení, které se zde vázalo na úrodné sprašové půdy a dostatečné vodní zdroje (*Havel – Kovářík 1985*, 77).

V průběhu výzkumu bylo zachyceno pokračování pohřebiště kultury se šňůrovou keramikou, jehož část byla odkryta už v předchozích letech

Obr. 1 Praha-Nové Butovice. Výřez z mapy 1:10 000 s lokalizací nálezů. Podle podkladů spol. Labrys, o. p. s., upravil I. Kyncl. – Fig. 1 Prague-Nové Butovice. Cut off the map with the localization of findings. According to documents of Labrys comp.

1984–1985 (*Buchvaldek – Kovářik 1993, 119–141*, publikováno kompletně celé pohřebiště), hroby únětické kultury (*Petrišćáková 2014, 652–670*), pohřebiště bylanské kultury (*Fridrichová et al. 1995, 203*), jeden hrob ze starší doby římské a několik sídlištních objektů z různých období staršího pravěku.

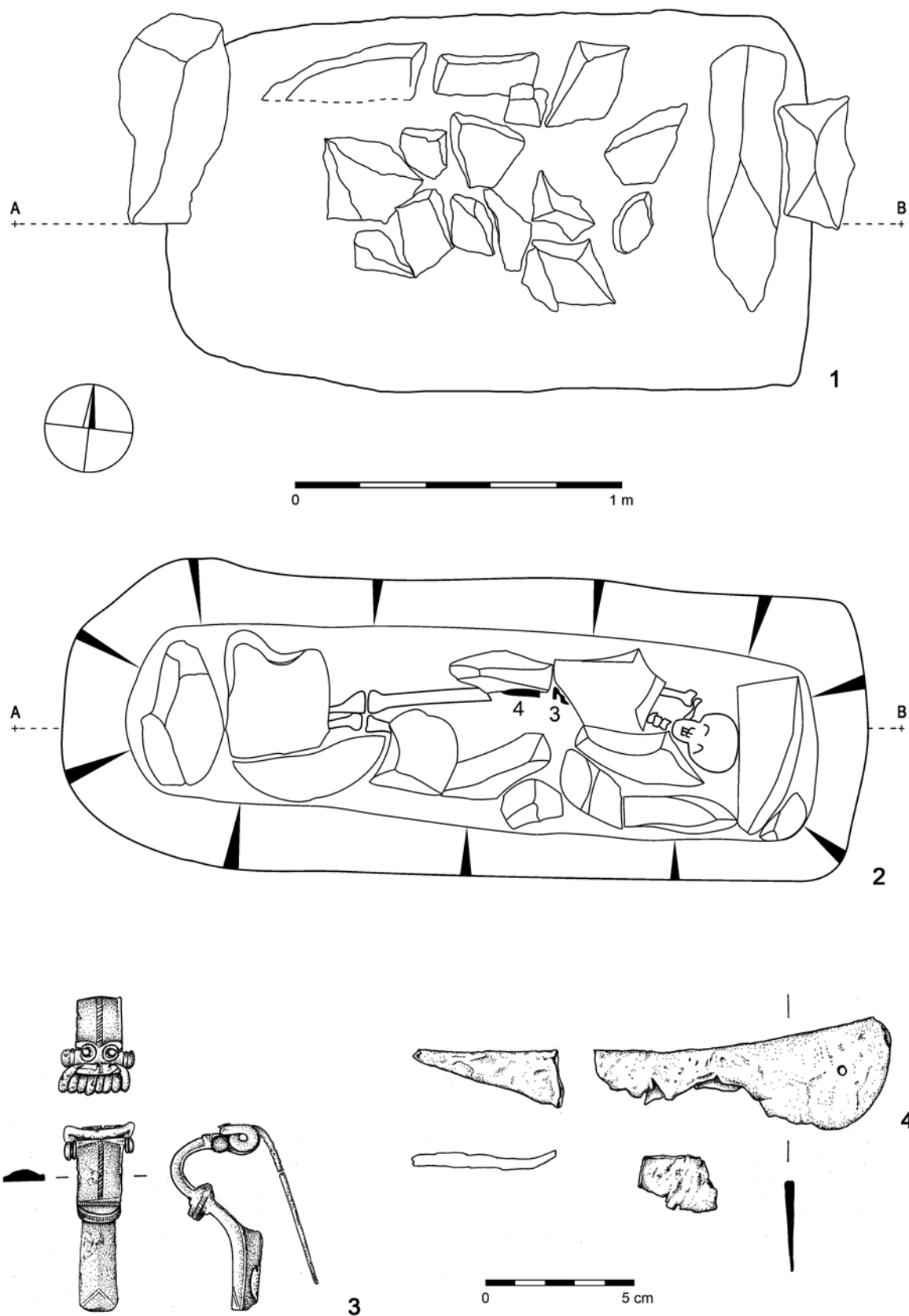
Na vedlejší stavební parcele jihozápadně od jinonického zámku (par. č. 263, 1295, k. ú. Jinonice, vzdušnou čarou V asi 500 m od naleziště) bylo v letech 1985–1986 prozkoumáno také několik sídlištních objektů z doby římské, které však v momentálním stádiu zpracovávání zatím nekorrelují s pohřebními aktivitami na ploše 4. 18. (*Havel – Kovářik 1988, 176–177*). Zahloubené chaty a dílenské objekty se železářskými pecemi ze starší doby římské byly zachyceny i dříve v roce 1957 na nedaleké lokalitě Stodůlky v poloze „Na Dolnici“ (*Pleiner 1960, 186–190; Droberjar 2005, 838–839*). V Jinonicích, v prostoru bývalého Holmanova zahradnictví na jižním okraji Jinonic, byly zase v roce 1963 odkryty baterie čtyř železářských pecí tzv. „podbabského typu“ (*Fridrich 1964, 503–512, 560; Droberjar 2005, 828*).

Popis nálezové situace a nálezů

Na základě celkového plánu lze jistit, že římský hrob č. 10 se nacházel u hrobů kultury se šňůrovou keramikou (č. 24, 25) a v blízkosti kostrového hrobu bylanské kultury (č. 15).

V hrobové jámě o rozměrech 90 × 250 cm ležela poměrně dobře dochovaná kostra v natažené poloze na zádech s rukama podél těla, orientovaná hlavou ve směru V–Z. Záznam o hloubce hrobové jámy, údajně zapuštěné do žluté spraše, se nám nedochoval. Hrob byl na povrchu překrytý kamenným závalem a kameny tvořily také většinu výplně jámy (*tab. I: 1*). Je zcela možné, že jedinec ležel přímo v jakési „kamenné skřínce“, na což by poukazovalo uložení dvou velkých kamenných bloků za lebku a u nohou jedince a také kameny po obou stranách hrobové jámy. U pravé ruky jedince ležela bronzová spona a železný nůž (*tab. I: 2*).

Antropologickým rozbohem bylo zjištěno, že jde o dospělého muže (věkový stupeň *maturus*) robustní tělesné stavby (viz příloha *Pavelková 1989*).

Tab. I 1 – hrobová jáma v první fázi; 2 – hrobová jáma ve druhé fázi; 3 – bronzová spona; 4 – železný nůž (kresební dokumentace nálezů: M. Fábiková, úprava: I. Kyncl). – *Tab. I 1* – grave pit in the first phase; 2 – grave pit in the second phase; 3 – bronze fibula; 4 – iron knife (drawing documentation of findings: M. Fábiková).

Nálezy

1. jednoduchá bronzová tzv. „česká“ spona s očky, typ Almgren 45b s masívním prohnutým lučičkem, členěným větším uzlíkem. U vinutí rozšířený lučík je opatřen dvěma nedovřenými očky, po jejichž stranách je knoflíkovitě ukončen. Tělo lučičku v horní části, uzlík a kryt vinutí jsou zdobeny dvojitou rytou linií, vyplněnou příčnými rýžkami, patku zdobí dvojitý rytý ornament obráceného V motivu. Vinutí 4 + 4 závity, vnější horní tětíva se širokým krytem. Kompletně dochovaná, Jehla druhotně ulomená, mírně patinovaná. Rozměry: délka 6 cm, šířka vinutí 2,3 cm, výška 3 cm (*tab. I: 3*).

2. železný nůž s obloukovitým ostrím, typ 5a. Na čepeli dochovaný jeden otvor pro nit, řap ulomený, rukojeť se nedochovala. Částečně poškozený, zkorodovaný. Rozměry: dochovaná délka 15 cm, šířka ostří 1,5 cm, u jílce obloukovitě ukončeno a rozšířeno na 3,5 cm (*tab. I: 4*).

Nálezy jsou uloženy v Muzeu hlavního města Prahy pod přírůstkovým číslem A 158/2002.

Vyhodnocení nálezů, nálezové situace a interpretace

V kostrovém hrobu se dochovaly pouze kovové přídavky. Bronzová spona nalezená u pravé ruky jedince, resp. pravého boku, je typickým reprezentantem spon s očky (A 46–64). S největší pravděpodobností se dochovala v intaktní poloze u pravého boku (*tab. I: 3*). Obdobný případ uložení spony se vyskytl i u pohřbeného v Kutné Hoře-Sedlci, kdy měl jedinec jednu sponu u pravého boku, druhou na levém rameni (*Čižmář – Valentová 1979, 144*). V Nových Butovicích se u pohřbeného nacházela jenom jedna spona, nevylučuje se však také výskyt v páru, kdy druhá spona nemusela být registrována. Tato varianta spony bývá také označována jako česká spona s očky (A 45). I když jsou tyto typy spon rozšířeny kolem našeho území v oblasti od severní Itálie až po pobřeží Severního moře, kvůli nápadné koncentraci v Čechách se uvažuje o místní produkci, a to i přesto, že zatím chybí konkrétní doklady výroby. Domácí bádání je klade až do stupně Ř B1b po zániku Marobudovy říše a obecně ji datuje do období mezi lety 20/30–50/70 po Kr. (*Droberjar 1999a, 4; 1999b, 74–75*). Výskyt na našem území je zaznamenán na žárových pohřebištích (Dobřichov-Piňhora, Stelčevy, Tišice, Třebusice aj.) i v kostrových hrobech starší doby římské (Praha-Bubeneč, Kutná Hora-Sedlec, Semčice, Tvršice a další; *Břeň 1953; Čižmář – Valentová 1979, 144–150; Droberjar 1999b,*

2002, 342–344; 2006, 690–694; Motyková-Šneidrová 1963a, 343–437, 1963b; Motyková 1981, 340–415; Novotný 1955, 227–264).

Nedaleko bronzové spony u pravé ruky pohřbeného ležel železný nůž (*tab. I: 4*). Na základě typologie vypracované na dobřichovském pohřebišti lze tento nález zařadit k typu 5a (*Droberjar 1999b, 115–116*). Předpokládá se, že nůž patřil k základním předmětům denní potřeby, ale zároveň mohl sloužit také jako zbraň. Jednoznačně nejvíc nálezů pochází ze žárových pohřebišť, kde tvoří standardní výbavu hrobů ve starší době římské (*Salač ed. 2008, 87*). V kostrových hrobech se objevil pouze ve třech případech na lokalitě Kropáčova Vrutice (okr. Mladá Boleslav; *Břeň 1953, 520–521; Motyková-Šneidrová 1963, 25–26*), v hrobě v Siremi (okr. Louny; *Motyková-Šneidrová 1963b, 53*), v Praze-Bubenči v bohatém hrobě I (*táž, 45*). Nález u levé ruky jedince opět v hrobě I v Semčicích (okr. Mladá Boleslav; *Waldhauser 2004, 256*) je interpretovaný spíše jako břitva.

Rozložením přídavků a z toho vyplývajících souvislostí o vzhledu oděvu v kostrových hrobech starší doby římské se podrobněji věnoval *E. Droberjar (2006, 661)*.

Poměrně zajímavým zjištěním je určení pohlaví pohřbeného jedince. Antropologické rozborry z kostrových hrobů jsou ojedinělé, dosud je určené pohlaví pouze u čtyř jedinců: v Poplzech v hrobu z horizontu Marobudovy říše ležela žena s bronzovou sponou pozdně laténského typu u pravé spánkové kosti (*Žápotocký 1969, 194–195*). V Praze-Bubenči v hrobové komoře s bohatou výbavou byl pohřben muž také z období Marobudovy říše (*Novotný 1949, 46, 52–54; 1955, 227–246*). V Semčicích ve dvou kostrových hrobech leželi opět muži, přičemž jeden měl u sebe kromě spony typu Almgren 45 také železnou břitvu, v druhém hrobě se nacházela bronzová ostruha. Oba hroby pravděpodobně náležejí ještě do starší doby římské (*Waldhauser 2004, 256; Droberjar 2006, 696*). Údajný pohřeb muže se dvěma sponami s očky a bronzovým kováním v kostrovém hrobě ze starší doby římské v Kutné Hoře-Sedlci je poměrně diskutabilní, vzhledem k tomu, že nález pochází z konce 19. století (*Čižmář – Valentová 1979, 144–146*).

V hrobě v Nových Butovicích byl na základě analýzy antropologického materiálu zjištěn pohřeb dospělého muže robustní stavby těla a silně vytvořeným svalovým reliéfem (viz příloha *Pavelková 1989*).

V prozkoumaném areálu byl zachycen osamocený kostrový hrob ze starší doby římské. Současné zjištění by však odpovídalo standardní situaci, kdy se většina hrobů nachází izolovaně po jednom

nebo výjimečně po skupinkách v maximálním počtu čtyř hrobů (Praha-Bubeneč), případně po třech (Straky, Noutonice, Nehvizdy). Pouze v Tvršicích a Býčkovcích se kostrové pohřby nacházely v prostředí soudobých žárových hrobů (*Droberjar 2006*, 650).

Kostrové hroby starší doby římské ve stupni B1 bývají často označovány jako hroby lubieszewského typu bez ohledu na hrobovou výbavu. Podle stanovených kritérií by však k tomuto typu hrobů měly patřit jenom hroby s bohatou garniturou, jejichž výskyt je na našem území poměrně vzácný. Kostrový hrob z Nových Butovic lze zařadit mezi hroby III. skupiny s chudší výbavou (*Droberjar 2006*, 651–652).

Závěr

V průběhu záchranného výzkumu na polykulturní lokalitě v letech 1986–1987 v Nových Butovicích byl odkryt kostrový hrob muže ze starší doby římské. V podélné hrobové jámě s kamenným závalem ležela v natažené poloze na zádech kostra dospělého jedince, orientovaná hlavou směrem k V.

Hrobová výbava uložena u pravé ruky jedince sestávala z bronzové spony s očky typu Almgren 45 a železného nože s mírným obloukovitým ostřím.

Na základě analýzy nálezů a srovnáním s analogickými hroby (Praha-Bubeneč, Kutná Hora-Sedlec, Semčice, Tvršice a další) lze celek datovat do horizontu tzv. klasických (českých) spon s očky stupně Ř B1b, tj. do let 20/30–50/70 po Kr. Soudobé osídlení na lokalitě se zatím nepodařilo doložit.

Summary

In connection with the construction of Prague's housing estates, Southwest cities, from the late 70th of the last century, there was realized rescue and documentation of monuments from different periods of prehistory and early historical times. The majority of the excavations conducted by the Museum of the Capital City of Prague under the direction of M. Fridrichová, J. Havel and J. Kovářik. In the years 1986–1987 was conducted 10th stage of research and attention was focused mainly onto the apartment complex Nové Butovice (building area 4. 18, cad. Stodůlky; Fig. 1). In the course of research in addition to other was captured inhumation burial from the early Roman period.

In longitudinal grave pit with a stone cave was lying the skeleton of an adult male, stretched in the supine position and oriented his head towards East (Tab 1: 1, 2).

Burial equipment was located at the right hand of the individual and consisted of bronze Eye fibula type Almgren 45 and iron knife with blades slightly arched (Tab 1: 3, 4).

Based on the analysis of findings and comparison with an analogical graves (Prague-Bubeneč, Kutná Hora-Sedlec, Semčice, Tvršice and others) can be dated back to the so-called classical (Czech) Eye fibula degree B1b, i.e. 20/30–50/70 AD.

Contemporary settlements in the area has been unable to prove yet.

Literatura

- Buchvaldek, M. – Kovářik, J. 1993:* Pohřebiště se šňůrovou keramikou v Praze-Jinonicích. Doplněk ke katalogu šňůrové keramiky v Čechách VI. Prachistorica 20, 119–174.
- Břeň, J. 1953:* Kostrové hroby starší doby římské v Čechách. Archeologické rozhledy 5, 515–529.
- Čižmář, M. – Valentová, J. 1979:* Příspěvek k poznání doby římské na Kutnohorsku. Archeologické rozhledy 31, 144–150.
- Droberjar, E. 1999a:* Od plaňanských pohárů k vinařické skupině (kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů). Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 53 (1–2), 1–58.
- Droberjar, E. 1999b:* Dobřichov-Pičhora. Ein Brangräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis der Marbod-Reichs). Fontes Archaeologici Pragenses 23.
- Droberjar, E. 2002:* Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.
- Droberjar, E. 2005:* Praha germánská. In: M. Lutovský – L. Smejtek, L. a kol.: Praha pravěká. Praha, 777–841.
- Droberjar, E. 2006:* Hornolabští Svěbové – Markomani. K problematice dalšího vývoje großromstedtské kultury ve stupni Eggers B1 („Zeitgruppe 3“) v Čechách (dobřichovská skupina). Archeologie ve středních Čechách 10/2, 599–712.
- Fridrich, J. 1964:* Nález laténsko-římských železářských pecí v Praze-Jinonicích, Archeologické rozhledy 16, 503–512, 560.
- Fridrichová, M. et al. 1995:* Praha v Pravěku. Praha.
- Havel, J. – Kovářik, J. 1985:* Pohřebiště kultury se šňůrovou keramikou v povodí Prokopského potoka. Archaeologica Pragensia 6, 77–108.
- Havel, J. – Kovářik, J. 1988:* Přehled výzkumů archeologického oddělení MMP v letech 1986–1987. Archaeologica Pragensia 9, 173–180.
- Motýková, K. 1981:* Das Brandgräberfeld der römischen Kaiserzeit von Stehelčevs. Památky archeologické 72, 340–415.
- Motýková-Šneidrová, K. 1963a:* Žárové pohřebiště ze starší doby římské v Tišicích ve středních Čechách. Památky archeologické 54, 343–437.
- Motýková-Šneidrová, K. 1963b:* Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 6.
- Novotný, B. 1949:* Hrob velmože z doby římské z Prahy-Bubeneče. Archeologické rozhledy 1, 46, 52–56.
- Novotný, B. 1955:* Hrob velmože z počátku doby římské v Praze-Bubenci. Památky archeologické 46, 227–264.
- Pavelková, J. 1989:* Lidské kostrové pozůstatky z hrobu doby římské odkryté v Praze 5 – Nových Butovicích. Antropologický posudek. Uloženo v archivu Archeologického ústavu AV ČR Praha, č. j. 3121/89. Praha, 1–2.

Petrišćáková, K. 2014: Únětické hroby v Praze 13 – Stodůlkách, *Archaeologica Pragensia* 22, 652–670.
Pleiner, R. 1960: Význam typologie železářských pecí v době římské ve světle nových nálezů z Čech. *Památky archeologické* 51, 184–220.

Salač, V. (ed.) et al. 2008: Archeologie pravěkých Čech. Doba římská a stěhování národů, sv. 8. Praha.
Waldhauser, J. 2004: Semčice, okr. Mladá Boleslav. Výzkumy v Čechách 2002, 256.

Příloha

Lidské kostrové pozůstatky z hrobu doby římské odkryté v Praze 5 – Nových Butovicích (hrob 10)

J. Pavelková

Zachovány větší fragmenty mozkovny, dolní čelisti a některých kostí postkraniálního skeletu.

Metricky: 0

Deskriptivně: Stavba lebky robustní se silně vytvořeným svalovým reliéfem. Glabella a arcus superciliares velmi dobře vytvořené, lebeční švy srůstající až synostozované. Kořen nosu široký a mělký (nad ním náznak sutura metopica). Tělo mandibuly vysoké, protuberantia mentalis silně

vytvořená. Otřetí zubů silné. Stavba postkraniálního skeletu robustní s mohutně vytvořeným svalovým reliéfem. Absolutní rozměry velké, epifýzy plně přirostlé. Na zlomku pravého humeru výrazné vytažení margo lateralis. Na zlomcích femuru výrazně vyvinuté tuberositas gluteae, linea pectinea a labium medoale lineae asperae.

Závěr: Plně dospělý muž (věkový stupeň maturus), robustní tělesné stavby a odpovídajícím svalovým reliéfem.